

SUSANNA LUIKKU

Kuva: Antero Aaltonen

Liikunta-alan villi länsi

Kuntosali- ja ryhmäliikunta on hyvinvointia tuottava kasvuala, mutta sen kirjavuus ja järjestäytymättömyys voi aiheuttaa työntekijöille ongelmia. Kokeneet alan ammattilaiset muistuttavat myös asiakkaiden kärsivän, jos ohjaajiin ei satsata.

"PAINA! ENEMMÄN ON ENEMMÄN! Ei tää oo mikään satujump... Vielä menee!"

Terhi Ruotsalaisen ohjaamat ryhmäliikuntatunnit Fit Tammiston kuntokeskuksessa Vantaalla ovat lähes aina täyteen varattuja. Räväkkä vetäjä koostaa tunnit taidolla, ja vaikka ne ovat rankkoja, myös huumorintajuinen ote puhuttelee monia.

Anna Englundilla on asiakkaita, jotka ovat käyneet hänen tunneillaan pian 30 vuotta. Kiitetyn esikoisromaanin *Lautapaltto* (Siltala, 2022) julkaissut kirjailija työstää apurahan turvin toista teostaan ja vetää nykyisin yrittäjänä vain pilatestunteja, mutta hän ehti ohjata muun muassa Finnbody- ja Motivus-ketjujen keskuksissa eri tunteja parikymmentä vuotta.

Fit Tammiston ja koronarajoitusten kaataman Motivuksen kaltaisissa paikoissa toimitaan asiallisesti, mutta aina kuntosali- ja ryhmäliikuntaohjaajien työehdot ja -olot eivät kestä päivänvaloa. Esiintyy alipalkkausta, pakkoyrittäjyy-

tä, lakisääteisten sunnuntaillisten kiertämistä, piittaamattomuutta työturvallisuudesta, nihkeyttä sairaslomien pitämiseen ja muita ongelmia.

Miksi hyvinvointia tuottavalla alalla on pahoinvointia tuottavia työehto-ongelmia, ja mitä niille voisi tehdä?

Erilaisia taustoja, koulutuksia ja kokemuksia

Terhi Ruotsalaisella on fitness- ja Anna Englundilla tanssitausta. Molemmat kertovat päätyneensä alalle yleisintä tietä: oman aktiivitreenin kautta.

– Kävin nuorena jumpalla tosi paljon, 3–4 tuntia päivässä. Rehellisesti sanoen ajattelin, että pystyisin itse ohjaamaan paremmin, ja saamaan siitä vielä rahaa, Ruotsalainen heittää.

Terhi Ruotsalainen suoritti vuonna 2003 Fitness Academy Finlandin (FAF) ohjaajakoulutuksen; yhtiö on yhä iso toimija alalla. Ensimmäisen vakituisen työpaikkansa hän sai lähes saman tien, 19-vuotiaana. Myöhemmin hän kou-

luttautui myös personal traineriksi. Ruotsalainen on työskennellyt palkollisena muun muassa Elixia- ja Forever-ketjujen saleilla ennen ryhtymistään yrittäjäksi vuonna 2020.

– Minulla kävi alussa tuuri, että pääsin heti kiinni vakituiseen työhön ja sain työn kautta oppia kokeneemmilta ammattilaisilta sekä ryhmäohjaajana että PT:nä, hän sanoo.

Anna Englund kävi erilaisia ryhmäliikunnan ohjaajakoulutuksia 1990-luvulla ja koulutautui myöhemmin personal traineriksi, urheiluhierojaksi ja pilatesohjaajaksi. Viimeksi mainittua saavat ohjata vain sillä hyväksytyt, tuhansien eurojen hintaisen pilateskoulutuksen suorittaneet vetäjät.

– Ala on sikäli mielenkiintoinen, että tullakseen monipuolisesti hyväksi ryhmäohjaajaksi oppia pitää poimia monesta koulutuksesta ja kokemuksen kautta. Nykyisin osa tunteista on niin konseptoituja, että niitä voidaan laittaa vetämään vaikka viikonloppukurssin käynyt, jolle maksetaan siten samaa palkkaa kuin 20 vuotta ihmisten kanssa työtä tehneelle, Englund hymähtää.

Voima-lehden tammikuuisessa numerossa kolme liikunnanohjaajaa kertoi nimettöminä huonoista kokemuksistaan; suomalaisen tavan mukaisesti omalla nimellä epäkohtien esiin nostamisesta seuraa lähes poikkeuksetta ongelmia puhujalle.

Jutun ohjaajilla oli työkokemusta 5–15 vuotta. Työehto-ongelmista huolimatta myös he painottivat pitävänsä itse työstä: ihmisten kohtaamisesta, tuntien tunnelmasta ja liikunnan ilosta, josta nauttivat sekä asiakkaat että vetäjä.

Moni ryhmäliikuntatuntien ohjaajista työskentelee osa-aikaisesti muun työn ohessa. Anna Englund ja Terhi Ruotsalainen muistuttavat, että vastatulleet parikymppiset harvemmin heti hahmottavat palkkatason tai työehtojen mahdollisia ongelmia.

– Nuoret ajattelevat helposti, ettei näillä asioilla ole väliä, kunhan saa itse samalla treenata ilmaiseksi. Muistaakseni se oli myös yksi syy, ettei idea yhteisestä työ sopimuksesta aikoinaan edennyt, kun sitä yritettiin ajaa, Englund sanoo.

”Yhteiset säännöt ja rakenteet helpottaisivat”

Ongelmia käsitteli jo vuonna 2011 Pia Karppinen liiketalouden ja juridiikan opinnäytetyössään *Yksityisen liikuntapalvelualan villit työehdot – Paikalliset pelisäännöt vai työehtosopimus?*

Alalla ei ole 14 vuotta myöhemminkään liittokohtaisia työehtosopimusta, jossa sovittaisiin palkoista, lisistä ja työn tekemisen ehdoista. Kirjavalla alalla ei liioin ole omaa työnantajaliittoa, ja työntekijät voivat kuulua moniin eri ammattiliittoihin.

– Yhteiset säännöt kyllä helpottaisivat. Yrittäjänä vinkkelini on nyt vähän toisenlainen, mutta työntekijöille olisi hyvä olla jokin selkänaja, johon vedota, että on oikeutettu tiettyyn palkkaan ja etuuksiin. Ehkä tärkeintä olisi kuitenkin saada työpaikoille tietty struktuuri: mitä ohjaajalta vaaditaan, kuinka sen voi saavuttaa ja keneltä pyytää neuvoja ja apua – ja tämä koskee myös raha-asioita. Nyt liian moni jää yksin ja heitetään selviytymään suoraan syvään päätyyn, Terhi Ruotsalainen sanoo.

Toimihenkilöliitto Erto on määritellyt liikunta-alalle palkkasuosituksen, jotka eivät kuitenkaan ole sitovia. Niiden mukaan ryhmäliikunnanohjaajien palkkasuositus on kokemuksesta ja tuntisisällöstä riippuen noin 30–45 euroa tunnilta.

Englund ja Ruotsalainen vahvistavat, että monin paikoin ryhmäliikunnanohjaajille maksetaan kuitenkin vain 20–30 euroa tunnilta, yrittäjänä laskuttavalle 35 euroa.

Ruotsalaisen mukaan isot ketjut ovat laatineet palkka-aulukot, joissa otetaan huomioon ohjaajien työkokemus. Mutta on myös saleja, joilla aloitteleva kaksikymppinen ja koko aikuisikänsä ohjannut, koulutettu nelikymppinen saavat tasan saman summan.

– Yrittäjänä laskuttavana en enää ota sellaisia tunteja, koska ne eivät yksinkertaisesti kannata. Ja kehtaan tällä kokemuksella sanoa sen, mutta nuoremmilta se ei välttämättä onnistu. Palkkatyösuhteessa neuvotteluvaraa voi olla vielä vähemmän, Ruotsalainen kommentoi.

Alalla on myös paljon palkatonta työtä. Jos ryhmäliikuntatunti kestää 60 tai 45 minuuttia, ohjaajalle maksetaan sen keston mukaan. Palkka ei siis ole tuntipalkka, vaan tunnin pitämisestä maksettu urakkapalkka, johon lasketaan sisältyvän suunnittelutyö: tunnin kulku, liikesarjat, musiikin valinta ja koostaminen ja niin edelleen.

– Rutiinia on tietysti kertynyt, mutta kyllä minullakin menee viikoittain kymmenisen tuntia ohjelmien suunnitteluun ja musiikin etsimiseen, silloin kun ohjelmat

vaihtuvat. Se on työtä, josta kukaan ei maksa mitään, olit sitten yrittäjä tai palkollinen, ryhmäliikuntatunteja noin 15 viikossa ohjaava Terhi Ruotsalainen sanoo.

Anna Englundin mukaan esimerkiksi lihaskuntotuntien suunnittelu sujui pitkällä kokemuksella nopeasti. Sen sijaan tanssillisten tuntien, joissa jokaisessa kappaleessa saattoi olla oma koreografiansa tai jazztanssipohjaisen tunnin suunnitteluun saattoi mennä koko päivä.

– Tein niitä silti, koska se oli niin kivaa, mutta ei homma kukaan mitään maksanut.

Myös työn sivukuluista vastaa työntekijä. Kuluja tulee esimerkiksi työvaatteista ja -kengistä, tekniikasta, tunnilla käytetyn musiikin oikeuksista ja koulutuksista.

Aitoa yrittäjyyttä vai pakkosanelua?

Voiman jutussa yksi alalla lopettanut nuori ohjaaja sanoi väsyneensä tekijöiden kohteluun ja alan ongelmiin, kuten siihen, että fyysisesti vaativaa työtä tekevillä ohjaajilla ei ole palkallisia lomaa, työterveyshuoltoa ja työntekijän hyvinvointi on hänen omalla vastuullaan – myös silloin, jos sairastuu tai salilla sattuu tapaturma.

Terhi Ruotsalainen pyrkii pitämään yrittäjänä yhden vapaapäivän viikossa. Pisin yhtäjaksoinen loma, jonka hän on koko urallaan pitänyt, on ollut 2,5 viikkoa.

– Yrittäjyys sopii minulle ja nautin siitä, että pystyn tiettyyn rajaan asti järjestelemään itse kalenterini, menoni ja työaikani. Mutta kyllä alalla vaanii tietty loppuun palamisen riski, mikä tuli itsellekin tunuksi parikymppisenä, kun otin liikaa vastuuta ja työkuormaa.

”Alalla vaanii tietty loppuun palamisen riski.”

Lain mukaan työnantajan velvollisuuksia ei pitäisi voida kiertää ostamalla palvelua yrittäjiltä, jos häneltä todellisuudessa vaaditaan samaa ja samoin ehdoin kuin työntekijältä. Työsuhteen ehtoja ovat, että työstä on tehty (epämuodollinenkin) sopimus, työ tehdään henkilökohtaisesti työnantajan lukuun, siitä maksetaan korvausta ja työn tekemistä johdetaan sekä valvotaan.

Ehtojen toteutumisessa on kuitenkin tulkinnanvaraa. Anna Englund ja Terhi Ruotsalainen ovat aidosti yrittäjiä ja tyytyväisiä siihen, mutta niin sanottu pakkoyrittäjyys on yleistynyt kaikilla aloilla. Porsaanreikiä käytetään työnantajavelvollisuuksien lykkäämiseen tekijöille niin Suomessa kuin muualla.

– Jos keskus vaatii, että ohjaaja ottaa palkan laskutuksen kautta, mutta sanelee silti työnantajana tuntipalkan täysin riittämättömäksi, kyse ei ole aidosta yrittäjyydestä, Englund muistuttaa.

Järjestäytyminen olisi työntekijöiden etu, mutta jos työntekijä on ulkoistettu yrittäjäksi, rakenteellista työmarkkinavaltaa ei vastaavasti ole. Yrittäjät neuvottelevat sopimuksensa keskenään, ja myös työnantajia on moneen lähtöön.

”Ihmiset ovat työn suola”

Terhi Ruotsalainen painottaa, että hyvinvoiva, sitoutunut ja tyytyväinen ammattilainen on sekä asiakkaiden että salinpitäjän etu. Hänen mukaansa tasoerot voivat nykyisin olla todella isoja sekä ryhmäliikuntaohjaajien että personal trainerien ammattikunnassa.

– Olen itsekkin yrittäjä ja tiedän reunaehdot, mutta jos minulla olisi oma sali, maksaisin mieluummin vaikka viisikymppiä tunnilta ohjaajalle, joka on osaava, luotettava ja ymmärtää, mikä sopii millekin asiakaskunnalle. Laatu maksaa, ja jos tunteihin ei jakseta tai osata panostaa, siitä kärsivät eniten asiakkaat. Aiemmin saleilla oli vastuuohjaajat, jotka katsoivat perään ja joihin voi myös tukeutua, mutta nykyisin heillä on yleensä niin laajat vastualueet, että aika ei riitä kaikkeen.

Suomen väestö ikääntyy, ja liikunnan henkiset ja fyysiset terveyshyödyt on todettu niin lukemattomissa tutkimuksissa kuin arkielämässä. Ruotsalainen ja Englund korostavat pitävänsä ohjaamisesta ja toivovansa, että alan ammattilaisten työtä osattaisiin arvostaa ja tarjota sen mukaiset työehdot.

– Parasta on se, että pystyy tekemään ihmisen päivstä yhdessä liikkeessä paremman. Asiakkaiden kohtaamiset ovat se isoin juttu, ja teen tätä niin kauan kuin oma kroppa kestää. Sitten kun ikää tulee lisää, siirryn ohjaamaan kevyempiä tunteja ja enemmän PT-puolelle, Ruotsalainen sanoo.

– Ihmiset ovat työn suola, ja ohjaaminen on osa identiteettiäni. Jos joku jaksaa kuunnella minua viikosta toiseen parikymmentä vuotta, puhutaan jo yhteisöstä – sekä ohjaajan että osallistujien kesken. Siinä on iso voima, Englund kommentoi.

Liikunnan ilo voi olla palkinto itsessään, mutta kyllä myös sen tekijä on palkkansa ansainnut. ♦

TÄLTÄ SE TUNTUI

2000 SPA GRAND PRIX,
HÄKKINEN VASTAAN SCHUMACHER

KOE URHEILUN SUURET HETKET
UUDESTAAN. TERVETULOA UUTEEN TAHTOON.
OLYMPIASTADION / TAHTO.COM

